

THEMADAG RIZA 'PEILBEHEER, STUURKNOP VOOR NATTE ECOSYSTEMEN'

Tijd is rijp voor nieuw waterpeilbeheer

De tijd is rijp voor een nieuwe kijk op waterpeilbeheer. Zowel de hydrologische (wateroverlast, verdroging) als ecologische (algenbloei, ontbreken van oevervegetatie) problemen vragen daar om. Het Rijksinstituut voor Integraal Zoetwaterbeheer en Afvalwaterbehandeling (RIZA) hield op 1 februari j.l. een themadag over dit onderwerp, toegespitst op grote meren en boezemwateren. Zowel onderzoekers als waterbeheerders kwamen aan het woord.

Als eerste onderzoeker schetste Hugo Coops het probleem: de natuurlijke peildynamiek is weg. De 'wisselzone', de zone die periodiek onder water staat, is beperkt tot een fractie van wat die vroeger was. Het gevolg hiervan is dat vochtige oeverzones en zones met moerasontwikkeling schaars zijn geworden. Ook waterriet, riet dat min of meer permanent in het water staat en een goede biotoop vormt voor allerlei diersoorten, is zeldzaam geworden. Bij het herstel van watersystemen is een goed ontwikkelde wisselzone cruciaal, zowel voor biodiversiteit als waterkwaliteit. De sleutel daartoe is peilbeheer.

Dat peilbeheer sterk bepalend is voor de ontwikkeling van oevervegetatie, toonde Theo Vulink. Een cyclisch peilbeheer, enkele jaren met een laag peil (de droge fase) afgewisseld door enkele jaren met een waterpeil met een seizoensfluctuatie, heeft in de Oostvaardersplassen goede resultaten opgeleverd. Tijdens de droge fase kiemen pioniers en helofyten en ontstaat een brede zone met oevervegetatie. Na peilverhoging ontwikkelt zich een rijke zone met waterriet. Ook in het Volkerak-Zoommeer ontwikkelt zich in een periode met verlaagd peil een vitale oevervegetatie. Hoe duurzaam die is, wordt sterk bepaald door vraat. Grote grazers en plantenetende watervogels vreten de bovengrondse delen. Daarnaast foerageren vogels in de winter graag op in het water staande ondergrondse plantendelen.

Mennobart van Eerden ging dieper in op het belang van vegetatie voor watervogels. Vooral de planteneters reageren sterk op het waterpeil. Plantendelen met veel reserve-stoffen zijn belangrijk voedsel. Nat grasland en ondiep water zijn rijke bronnen, waar bij een geschikt waterpeilbeheer veel beschik-

baar en bereikbaar is. Uit de ervaringen in bijvoorbeeld de Oostvaardersplassen blijkt verder dat pioniersituaties erg rijk zijn aan voedsel, een belangrijk fenomeen gezien de grote aantallen (trek)vogels die in Nederland neer kunnen strijken. Pioniervegetaties zijn afhankelijk van peilfluctuaties. Het is daarom, zelfs vanuit internationaal oogpunt gezien, belangrijk te zorgen voor dynamiek in systemen, zodat op veel plaatsen kansen ontstaan voor vogels, verspreid in ruimte en tijd.

Na deze ecologische benadering was het tijd voor een meer beschouwende kijk op peilbeheer. Wouter Iedema legde uit dat peilbeheer pas waarde krijgt als het aansluit bij de wensen en een oplossing biedt voor de problemen. Gezien de discussies rond het waterbeheer in de 21ste eeuw en de vijfde Nota Ruimtelijke Ordening is dit hét moment om peilbeheer toe te passen bij vraagstukken van veiligheid, wateroverlast, voldoende schoon en zoet water en kwaliteit van leefomgeving. Daarbij moeten keuzes gemaakt worden, omdat niet overal alle belangen te dienen zijn. Alles hoeft ook niet overal. Als het RIZA zijn kennis over natuurlijk peilbeheer vertaalt in toepasbare concepten en innovatief inzetten bij inrichting, beheer en gebruik, is het maximale te halen uit de schaarse ruimte in Nederland.

IJsselmeer

's Middags was het de beurt aan enkele waterbeheerders om over hun ervaringen te vertellen. Ze hebben eigenlijk allemaal hetzelfde probleem: een fluctuerend peilbeheer kan niet zomaar ingevoerd worden, want het stuit op allerlei praktische bezwaren.

Robert Verheule (Rijkswaterstaat, directie IJsselmeergebied) weet dat een natuurlijk-

ker peilbeheer in het IJsselmeer beter zou zijn voor het watersysteem. Nu wordt een beheer gevoerd met in de zomer een 20 cm hoger streefpeil dan in de winter. Bij flinke wind treedt echter opwaaiing op, die kan oplopen tot meer dan een meter. Daarnaast wordt vooral in de winter het streefpeil vaak niet gehaald. Daarom rijst bij de beheerder de vraag of het huidige peilverloop wellicht natuurlijker is dan algemeen wordt aangenomen en hoe ecologische winst is te behalen met deze dynamiek. Aanvullend hierop zal aanpassing of herinrichting van de veelal steile oevers nodig zijn om wisselzones van enige omvang te ontwikkelen.

Volkerak-Zoommeer

De beheersproblemen van het Volkerak-Zoommeer werden geschetst door Suzan Verheijden (Rijkswaterstaat, directie Zeeland). Vijf jaar na het ontstaan van het meer werd het stagnante peil geëvalueerd en bleek eutrofiëring één van de belangrijkste knelpunten te zijn. Een fluctuerend peil leek een goede oplossing. Desondanks gaat na vier jaar de waterkwaliteit nog steeds achteruit. Oorzaak van deze achteruitgang is met name de aanvoer van hoge concentraties meststoffen vanuit de Brabantse rivieren. Daarnaast komt de gewenste oevervegetatie niet op gang. Daarom stelt de beheerder nu aanvullende maatregelen op voor het meer zelf en voor de rest van het stroomgebied. Daarbij leeft de vraag hoe meteen ingespeeld kan worden op klimaatveranderingen.

Friesland

Tot slot belichtte Antoon Kuypers (Wetterskip Fryslân) de problemen van de Friese Boezem, globaal het hele netwerk van meren en kanalen in Friesland. Het kent een vast streefpeil. Rond 1900 was de peildynamiek groot en waren veel natuurlijke oevers aanwezig. Nu is de dynamiek grotendeels weg en zijn er veel minder rietkragen. De vele functies van de Friese Boezem stellen elk hun eigen eisen aan het te voeren peilbeheer. Herstel van een beperkte peildynamiek zal naar verwachting positief uitwerken voor de oevervegetatie en de bijbehorende biodiversiteit, voor de waterkwaliteit en de stabiliteit van oevers. Voor de wateraan- en afvoer en voor een aantal gebruiksfuncties is peildynamiek waarschijnlijk nadelig.

Het kiezen van een toekomstig peilbeheer kan daarom niet zonder zorgvuldige onderbouwing van effecten en afweging van belangen.